

CONTRIBUȚII ALE BIBLIOTECILOR LA REALIZAREA OBIECTIVELOR CONVENȚIEI UNESCO PRIVIND PROTECȚIA ȘI PROMOVAREA DIVERSITĂȚII EXPRESIILOR CULTURALE

Natalia GHIMPU

Biblioteca Națională a Republicii Moldova

Conferința Generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), întrunită la Paris în cea de-a 33-a sesiune ce a avut loc în anul 2005, a aprobat Convenția privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale (în continuare – Convenția). În cadrul conferinței s-a afirmat că diversitatea culturală este o caracteristică definitorie a umanității și constituie un patrimoniu comun al ei care trebuie ocrotit și păstrat în beneficiul tuturor. De asemenea, s-a conștientizat faptul că diversitatea culturală creează o lume variată și diversă care mărește numărul opțiunilor și îmbogățește capacitățile și valorile umane, fiind principalul resort al dezvoltării durabile a comunităților, popoarelor și națiunilor. Iar în cadrul democrației, toleranței, justiției sociale și respectului reciproc dintre popoare și culturi, ea este indispensabilă pentru pace și securitate la nivel local, național și internațional.

Obiectivele Convenției sunt actuale și astăzi:

- a) protejarea și promovarea diversității expresiilor culturale;
- b) crearea condițiilor pentru îmbogățirea culturilor și interacțiunea liberă a acestora într-o manieră reciproc benefică;
- c) încurajarea dialogului dintre culturi pentru a asigura în lume schimburi culturale mai largi și echilibrate, în favoarea respectului intercultural și a unei culturi a păcii;
- d) cultivarea interculturalității pentru a dezvolta interacțiunea

culturală în spiritul construirii de punți între popoare;

e) promovarea respectului pentru diversitatea expresiilor culturale și cultivarea înțelegerii valorilor la nivel local, național și internațional;

f) reafirmarea importanței legăturilor dintre cultură și dezvoltare pentru toate țările, în special pentru țările în curs de dezvoltare, și sprijinirea acțiunilor întreprinse la nivel național și internațional pentru a asigura recunoașterea adevăratei valori a acestei legături;

g) acordarea recunoașterii naturii distincte a activităților, bunurilor și serviciilor culturale ca vehicule ale identității, valorilor și semnificațiilor;

h) reafirmarea drepturilor suverane ale statelor în ceea ce privește păstrarea, adoptarea și implementarea politicilor și măsurilor pe care le consideră potrivite pentru a proteja și a promova diversitatea expresiilor culturale pe teritoriile proprii;

i) întărirea cooperării și solidarității internaționale în spiritul parteneriatului, în special în vederea întăririi capacității statelor în curs de dezvoltare pentru a proteja și a promova diversitatea expresiilor culturale [1].

Bibliotecile joacă un rol esențial în promovarea diversității culturale și lingvistice, contribuind la aplicarea Convenției. Bibliotecile au recunoscut, recunosc și vor recunoaște dreptul tuturor popoarelor de a-și exprima, proteja și transmite cultura și limba.

Globalizarea, migrația în creștere, comunicarea mai rapidă, transportul mai rapid și alți factori ai secolului XXI au sporit diversitatea culturală în rândul multor națiuni unde, înainte, poate n-ar fi existat sau a crescut multiculturalitatea existentă deja.

„Diversitatea culturală” sau „multiculturalismul” se referă la coexistența armonioasă și interacțiunea diferitelor culturi, unde „cultura ar trebui privită ca set distinctiv de caracteristici spiritu-

ale, materiale, intelectuale și emoționale ale unei societăți” [5].

Manifestul UNESCO pentru bibliotecile publice subliniază că „...serviciile bibliotecii publice sunt asigurate, în mod egal, pentru toți, indiferent de vârstă, sex, rasă, religie, naționalitate, limbă sau statut social...” și unul din obiectivele fundamentale este „...promovarea dialogului intercultural și favorizarea diversității culturale...” [5].

Diversitatea culturală și lingvistică este promovată de biblioteci prin dialogul intercultural și cetățenia activă. Atât timp cât bibliotecile servesc diverselor interese și comunități, ele funcționează ca centre eficiente de învățare, culturalizare și de informare.

Serviciile de bibliotecă trebuie să țină cont de principiile fundamentale de libertate și echitate în ceea ce privește accesul la informație și cunoaștere exhaustivă, respectând identitatea și valorile culturale. Fiecare persoană are dreptul la o serie de servicii de bibliotecă și de informare. Pentru a veni în întâmpinarea diversității culturale și lingvistice, bibliotecile s-au conformat următoarelor cerințe:

- să servească toți membrii comunității, fără discriminare, ținând cont de moștenirea lor culturală și lingvistică;
- să furnizeze informații în diverse limbi și tipuri de scriere;
- să ofere acces la o gamă largă de materiale și servicii, reflectând toate comunitățile și cerințele [7];
- să angajeze personal pentru a reflecta varietatea prezenței culturale în comunități, care să fie pregătit să lucreze și să servească diverse necesități informaționale [5].

Bibliotecile ar trebui să dețină o politică și un plan strategic, care să definească misiunea, obiectivele, prioritățile și serviciile care sunt legate de diversitatea culturală. În acest sens, acțiunile bibliotecilor multiculturale ar trebui să se axeze pe:

- dezvoltarea colecțiilor și serviciilor diferite din punct de vedere cultural și lingvistic, incluzând resurse digitale și multimedia;
- conservarea exprimării și moștenirii culturale, acordând atenție sporită moștenirii culturale orale, indigene și intangibile;
- educația nonformală a utilizatorului privind accesul la informație, resursele noi apărute, moștenirea culturală și dialogul între culturi, popoare, ca părți integrante ale serviciilor (personalul unei biblioteci multiculturale ar trebui să reflecte caracteristicile culturale și lingvistice ale comunității pentru a garanta conștientizarea culturală, să ofere comunității servicii de bibliotecă și să încurajeze comunicarea);
- furnizarea accesului la resursele electronice ale bibliotecii în limbile solicitate prin intermediul organizării informației și a sistemelor de acces;
- elaborarea materialelor promoționale pentru a depăși barierele media și lingvistice cu scopul de a atrage diferite grupuri către bibliotecă [5].

Bibliotecile, în calitate de instituții integratoare, reușesc să substituie modelul lor tradițional prin intermediul includerii resurselor pe care le posedă și al potențialului acestora cu servicii de bibliotecă comune tuturor tipurilor de utilizatori. Este vorba și despre elementele necesare implementării unui proces de re-inginerizare a serviciilor de bibliotecă existente cu scopul de a le adapta necesităților unui utilizator de altă etnie. Acest punct de vedere se sprijină pe Manifestul UNESCO în favoarea bibliotecilor publice, precum și pe Manifestul UNESCO/IFLA cu privire la bibliotecile școlare [5, 6]. Bibliotecile trebuie să ofere servicii în baza accesului egal pentru toate persoanele, indiferent de vârstă, rasă, sex, religie, naționalitate, limbă sau condiție socială [6]. În plus, orice bibliotecă ar trebui să dispună de servicii

specifice pentru acei utilizatori care, dintr-un motiv sau altul, nu pot beneficia de serviciile și materialele ordinare, cum sunt, de exemplu, minoritățile lingvistice, persoanele cu deficiențe fizice sau mintale, persoanele aflate în spitale sau în închisori.

Funcția integratoare trebuie să fie coloana vertebrală a sistemului bibliotecar și bibliotecile apar dintr-o perspectivă mai umanistă, în care se reflectă ființa umană ca ființă liberă și integrată în societate [3]. Biblioteca este un loc de întâlnire, de recunoaștere, cu un spațiu prietenos, ca un refugiu; un loc în care apare sentimentul de încredere nu numai față de cărți, dar și față de cititori, un loc care favorizează formarea intelectuală a tuturor persoanelor, un spațiu în care să fie posibilă regândirea și revitalizarea ideilor marilor personalități ale omenirii, care ne permit să înțelegem lumea în care trăim. Cercetătoarea L. Kulikovski afirmă: „Performanțe valoroase înregistrează servirea persoanelor aparținând grupurilor culturale și lingvistice minoritare, constatându-se o tendință de transformare a bibliotecilor publice în centre informaționale, culturale ale comunităților naționale [3].

Bibliotecarul, care este intermediarul activ dintre utilizatori și resurse, oferă servicii de bibliotecă gratuite diferitelor comunități culturale. În acest sens, Convenția specifică importanța educației nonformale pentru bibliotecari, fiind esențială pentru îmbunătățirea abilităților profesionale și pentru dezvoltarea personală continuă a acestora, iar bibliotecile care investesc în formarea personalului lor își pot îmbunătăți serviciile multiculturale și impactul în comunitate [4]. Documentul orientează bibliotecile spre organizarea proiectelor de educație nonformală pentru bibliotecari, contribuind la dezvoltarea acestora și la integrarea eficientă a principiilor interculturale și ale diversității culturale în activitățile bibliotecii [5].

Bibliotecile din Republica Moldova promovează diversitatea culturală și lingvistică aliniindu-se la cerințele naționale

și internaționale prin crearea de condiții favorabile utilizatorilor din diferite culturi, prin accesul la resurse multiculturale și multilingve, oferirea spațiilor pentru incluziune și dialog intercultural, sprijinirea educației nonformale culturale și artistice și învățării limbilor; conservarea și promovarea patrimoniului cultural, întărirea cooperării internaționale pentru diversitate culturală, promovarea culturii digitale și a accesului liber la resurse și cunoașterea expresiilor culturale diverse [7]. Legea cu privire la biblioteci, nr. 160 din 2017, specifică importanța colecțiilor de bibliotecă care ar trebui să se dezvolte în corespundere cu tipul bibliotecii, identitatea culturală și lingvistică a comunității, interesele și cerințele utilizatorilor de bibliotecă [2].

În continuare, propunem conceptul serviciului de bibliotecă, ce va contribui la valorificarea activității privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale. La fel, acest serviciu va susține promovarea unui stil de viață echilibrat, va contribui la protecția mediului personal/individual și a sănătății fizice și mintale a oamenilor.

Denumirea serviciului	<i>Serviciul „Lectura plastică”, elaborat de Natalia Ghimpu</i>
Scopul	A dezvolta gândirea simbolică și cunoașterea simbolică a utilizatorilor, a încuraja lectura și a crea o atmosferă culturală plăcută în spațiile bibliotecilor indiferent de diversitățile expresiilor culturale din Republica Moldova; <i>Ce este gândirea simbolică?</i> Gândirea simbolică – capacitatea minții umane de a folosi simboluri, semne sau obiecte pentru a reprezenta concepte, idei sau lucruri care nu sunt prezente fizic. Aceasta stă la baza limbajului, artei, matematicii și religiei. Ca exemple apar: <i>Limbajul</i> (cuvintele sunt simboluri care reprezintă obiecte sau idei (cuvântul „masă” nu este obiectul în sine, ci doar un simbol pentru el); <i>Jocul imaginar</i> (când un copil care folosește un băț pe post de sabie demonstrează gândire simbolică); <i>Matematica</i> (numerele și semnele matematice

	sunt simboluri abstracte care reprezintă cantități și relații); <i>Arta și religia</i> (picturile pot simboliza o emoție); <i>Ce este cunoașterea simbolică?</i> Cunoașterea simbolică – cunoașterea care se bazează pe utilizarea simbolurilor pentru a reprezenta și înțelege realitatea. Aceasta implică interpretarea și utilizarea semnelor, cuvintelor, imaginilor, sunetelor care au un înțeles convențional. Cunoașterea simbolică se caracterizează prin: <i>Abstractizare</i> – Permite oamenilor să înțeleagă concepte care nu sunt direct accesibile simțurilor; <i>Mediere prin simboluri</i> – Informația este transmisă și procesată prin semne și simboluri, cum ar fi limbajul, cifrele sau imaginile. Exemple de cunoaștere simbolică: <i>Limbajul scris și vorbit</i> – cuvintele și propozițiile sunt simboluri care transmit idei și informații; <i>Matematica</i> – folosirea numerelor și a formulelor pentru a reprezenta relații și cantități; <i>Hărțile</i> – o hartă nu este locul real, dar simbolizează structura sa; <i>Arta și muzica</i> – culorile, formele sau notele muzicale au semnificații care redau realitatea imediată; Cunoașterea simbolică dezvoltă gândirea abstractă, iar pentru dezvoltarea culturii și a științei face posibil progresul tehnologic și cultural.
Grup-țintă	▪ după criteriul vârstei (în dependență de interese): ○ până la 16 ani (5 + ani etc.) ○ 17-35 ani ○ 35-64 ani ▪ după apartenența profesională: profesori din instituții de învățământ liceal, de gimnaziu și școli, specialiști din domenii practice, bibliotecari, elevi, liceeni etc.; ▪ după apartenența de gen; ▪ după limba în care se oferă serviciul (română, rusă etc.)
Descrierea succintă a serviciului	Expresia „Lectura plastică” este o expresie și un tip de lectură mai rar folosită și poate fi regăsită în: ▪ <i>Lectura plastică în artă</i>, se referă la interpretarea și analiza unei opere de artă vizuală (pictură, sculptură, desen etc.) printr-o „lectură” a formelor, culorilor, compoziției și mesajului transmis de artist. Este un termen utilizat în educația artistică pentru a descrie modul în care privitorul „citește” o lucrare vizuală; ▪ <i>Lectura plastică în literatură</i> poate desemna o lectură expresivă a unui text, în care cititorul vizualizează imaginile create de cuvinte, aproape ca și cum ar „vedea” povestea sau descrierile în mod plastic, viu, concret; ▪ <i>Lectura plastică în educație</i> este aplicată în pedagogie pentru a descrie metode de lectură însoțite de elemente vizuale, dramatizări sau ilustrații care ajută la înțelegerea mai profundă a unui text; <i>Lectura plastică</i>, fiind un proces complex de interpretare și analiză a operelor de artă vizuală, implică diverse forme și metode: <i>Lectura descriptivă</i> (culorile, formele,

IMPLICAREA BIBLIOTECILOR ÎN TRANSFORMAREA DIGITALĂ: OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI

	texturile, liniile și compoziția); <i>Lectura simbolică</i> (interpretarea simbolurilor ascunse, mesajelor simbolice și a semnelor vizuale din cadrul unei lucrări de artă); <i>Lectura contextuală</i> (contextul istoric, cultural și social); <i>Lectura stilistică</i> (analizarea stilului artistic al lucrării – de exemplu, stilul baroc, renescentist, impresionist în pictură).
Avantaje /Beneficii	Serviciul „Lectura plastică” este accesibil pentru toți membrii comunității, indiferent de mediul cultural și lingvistic, care beneficiază de: ▪ un spațiu sănătos pentru educație, conștientizare și bunăstare emoțională; ▪ dezvoltare a competențelor de <i>conștientizare și educație ecologică</i> (se înțeleg și se vizualizează mai bine problemele de mediu și soluțiile pentru un mediu sănătos – prin interpretarea artistică a textelor despre ecologie (pictură, grafică, ilustrație)). Mesaje despre protecția naturii pot avea un impact mai puternic prin cărțile ilustrate pentru copii despre natură și poluare, pot stimula empatia și dorința de a proteja mediul; ▪ stare de bine – sănătatea mintală (se reduce stresul prin vizualizarea unor imagini vii și armonioase, se dezvoltă creativitatea, care este esențială pentru bunăstarea emoțională și conectează oamenii cu natura prin artă și literatură, creând un echilibru mintal); ▪ promovarea sustenabilității prin artă și literatură – este aplicată pentru a interpreta texte despre schimbările climatice, biodiversitate și ecologie, expoziții de artă reciclată sau povești interactive despre protecția mediului, făcându-le mai accesibile publicului larg. În cadrul serviciului ar putea fi organizate diverse activități pentru a implica și a atrage comunitatea: ▪ <i>club/atelier de pictură</i>: Conținutul cărții altfel – picturile/desenele redau conținutul unei cărți cu elemente de creativitate/diversitate, care, ulterior, pot fi expuse în spațiile bibliotecii, liceelor, caselor de cultură, în expoziții stradale etc.; ▪ <i>elaborarea benzilor desenate</i> – membrii comunității vor elabora și vor prezenta benzi desenate, creând astfel o conexiune între text și public; ▪ <i>cartea/imaginea/picturile/desenele în 3D</i> – promovarea poeziilor scriitorilor remarcabili moderni și clasici prin imagini/picturi/desene în 3D; ▪ <i>expoziții</i> (de exemplu, a picturilor elevilor) – diversitatea percepției unei cărți și explicarea desenelor/picturilor expuse pentru a aduce un element de noutate, diversitate.
Resurse utilizate	▪ resurse umane: echipa de implementare a serviciului nou sau a activității (coordonatori), profesori de desen, matematică etc., pentru a crea soluții integrate și bine gândite; reprezentanți locali ai diversității culturale și lingvistice;

	▪ resurse informaționale (documente din colecțiile bibliotecilor publice locale/raionale/municipale/naționale, colecțiilor de carte din instituții de învățământ primar și superior (prin împrumutul interbibliotecar) în diferite formate, picturi, tablouri ale membrilor comunității, hărți, resurse web etc.); ▪ resurse materiale, fizice: (spațiu, echipament tehnic, computere conectate la internet, proiector, aparat foto, imprimantă, videoproector, hârtie, fișe color etc.); ▪ resurse financiare prevăzute pentru birotică, internet etc.;
Parteneriate cu	membrii comunității (indiferent de etnie), instituțiile publice – licee, grădinițe; membrii Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova etc.

Conform prevederilor Convenției, statele au dreptul suveran de a adopta măsuri și politici pentru protejarea și promovarea diversității de expresii culturale pe teritoriul lor. În acest context, bibliotecile din Republica Moldova joacă un rol esențial, adaptând prioritățile naționale la recomandările internaționale privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale.

Referințe bibliografice

1. *Convenția privind protecția și promovarea diversității de expresii culturale*. Adoptată la Paris, 20 octombrie 2005. Traducere autorizată a Ministerului Culturii și Turismului din Republica Moldova. Chișinău, 2014. pp. 321-329. Disponibil: <https://www.patrimoniuimaterial.md/sites/default/files/Conven%C8%9Bia%20UNESCO%20privind%20diversitatea%20%20expresiilor%20culturale%20%28Paris.%202005%29.pdf> [accesat 2025-03-04].
2. *Lege cu privire la biblioteci*: nr. 160 din 20.07.2017. Disponibil : https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139802&lang=ro# [accesat 2025-03-04].
3. KULIKOVSKI, Lidia. *Evoluția serviciilor de biblioteci pentru persoanele dezavantajate în contextul democratizării sociale*. Autoreferat al tezei de doctor în pedagogie. Chișinău, 2003. 22 p. Disponibil: <https://hapes.hasdeu.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/36/L.%20Kulikovski%20Teza%20de%20doctor.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [accesat 2025-03-04].

4. *Manifestul Bibliotecilor Multiculturale IFLA. Biblioteca multiculturală – o poartă spre o societate culturală diversificată în dialog.* Disponibil: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural_library_manifesto-ro.pdf [accesat 2025-03-04].
5. *Manifestul bibliotecii publice IFLA-UNESCO 2022.* Disponibil: <http://bnrm.md/files/accesDedicat/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf> [accesat 2025-03-04].
6. *Manifestul cu privire la bibliotecile școlare UNESCO/IFLA.* http://bnrm.md/files/accesDedicat/Manifestul_UNESCO_pentru_biblioteci_scolare.pdf [accesat 2025-03-04].
7. *MANIFESTUL IFLA pentru Internet.* Disponibil: http://www.bnrm.md/files/accesDedicat/Manifestul_IFLA_pentru_Internet.pdf [accesat 2025-03-04].